

TRES BALNEARIS EN TEMPS DE GUERRA

CALDES DE MALAVELLA VA ACOLLIR SOLDATS, MALALTS I REFUGIATS ALIATS

Durant la Guerra Civil, un balneari de Caldes de Malavella va servir d'hospital per als soldats republicans. A la II Guerra Mundial, juntament amb els altres dos balnearis de la població, va acollir primer refugiats aliats i, posteriorment, de les tropes de l'Eix.

JOAQUIM CARBÓ > TEXT

Quan va començar la guerra estava a punt de complir quatre anys. Dels primers dies, més que imatges en directe que no puc recordar perquè era massa petit, m'ha quedat el que després he sentit explicar de les obsessions del parent més anticlerical que repetia la història d'algun convent en què el poble, revoltat, havia trobat petits taüts que contenien la despulla de les criatures que les monges havien enterrat per no fer evidents els fruits de les seves relacions amb els monjos dels convents veïns amb què es comunicaven per passadissos secrets. Com de costum, sempre hi ha qui posa la imaginació més barroera i maliciosa per desacreditar l'enemic. Així, tres anys més tard, a l'altra banda, el pare, *cautivo y desarmado*, brut, famolenc, mal calçat i amb la barba d'un mes, arrossegava els peus penosament al costat d'altres presoners camí de San Pedro de Cardènia, cap al castell del Cid Campeador convertit en camp de concentra-

ció, quan va sentir unes velles que, esverades per les atrocitats que n'havien sentit contar, se senyaven al seu pas: «¡Rojos! ¡La de crímenes que habrán cometido con la cara de asesinos que tienen!». I el pare, durant la guerra, només havia matat les puces i els pols que no paraven de turmentar-lo.

Vaig tenir la sort de passar bona part de la guerra a Caldes de Malavella, a casa dels avis. L'oncle, el germà de la mare, em va fer una escopeta de fusta que em va durar poc perquè, quan se'l van emportar al front, el seu pare, l'avi

De sobte, la porta es va obrir d'una empenta i va aparèixer un soldat italià armat fins a les dents que va escorcollar la casa buscant homes en edat militar

Josep, el paleta, desesperat perquè temia que no el tornaria a veure mai més, la va trencar rebotent-la contra la paret: és el primer acte pacifista i de desarmament de què he estat testimoni.

Un parell d'anys als afores del poble em van fer molt més lliure del que hauria estat a ciutat. A Caldes vaig anar a l'escola per primera vegada. En moltes ocasions fèiem classe a l'aire lliure, en una pineda, per por que ens bombardegessin, ja que molt a prop, a Cassà de la Selva, hi havia un aeroport militar. A la mestra li anava molt bé perquè ens deixava jugar entre els arbres mentre festejava amb un soldat.

CALDAS DE MALAVELLA, Hotel Balneario Soler. Vista general

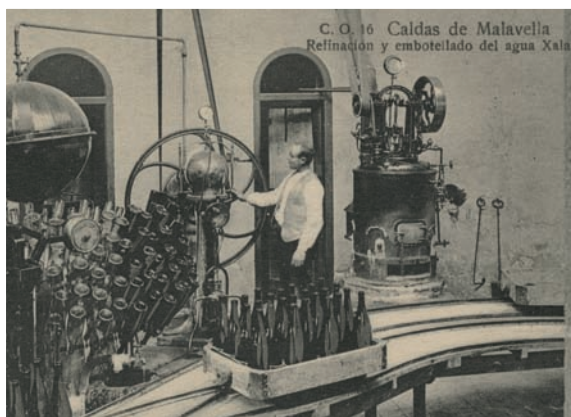

COL·LECCIÓ ANTONI VILA. ARXIU MUNICIPAL DE CALDES DE MALAVELLA

COL·LECCIÓ ANTONI VILA. ARXIU MUNICIPAL DE CALDES DE MALAVELLA

C. O. 16 Caldas de Malavella
Refinación y embotellado del agua Xalá

COL·LECCIÓ ANTONI VILA. ARXIU MUNICIPAL DE CALDES DE MALAVELLA

>> *Imatges del balneari Soler i del Vichy Catalán a Caldes de Malavella.*

En una ocasió que vaig deixar el recer del poble per passar un parell de dies amb la mare, al pis de Barcelona, no parava de córrer passadís amunt i avall per captar millor els espetecs d'un bombardeig i els trets dels canons antiaeris. La mare es va indignar perquè m'ho prenia com un espectacle i em va tornar al poble així que va poder.

Ella, doncs, vivia a ciutat amb la intenció de conservar el pis i només de tant en tant venia a Caldes per estar un parell de dies amb la família. Perquè al pis hi hagués senyals d'estar habitat i evitar que algú s'hi instal·lés en la seva absència –els okupes d'aquell temps eren els refugiats que arribaven a la ciutat amb una mà al davant i l'altra al darrere–, va rellogar la meua habitació a una noia que treballava en una fàbrica del barri i que, de nit, per falta de transport públic, se li feia costa amunt anar a dormir a casa seva, a

l'altre cantó de la ciutat. Un dia que la mare volia venir a Caldes, cansada d'esperar unes quantes hores la sortida del tren perquè un bombardeig havia tallat la via, va tornar a casa ben entrada la nit i la va sorprendre al llit

Durant la Guerra Civil les instal·lacions de Vichy Catalán van servir d'hospital per als soldats republicans, i més endavant, en plena guerra mundial, igual que els balnearis Prats i Soler, van acollir refugiats d'arreu

de matrimoni en bona companyia. Jo no hi era i només ho he sentit explicar. M'imagino l'esglai de la mare, tan conservadora, quan va veure el seu tàlem profanat. Em consta, però, que va reaccionar amb prudència, no fos cas que li toqués rebre, ja que a sobre la taula del menjador hi havia el pistolet del milicià que s'acotxava amb la rellogada sota els llençols brodats amb les inicials de la família.

Durant la guerra, sobretot quan ja començaven a anar mal dades, al poble hi havia un reduït destacament de soldats. L'ajut que llavors els prestaven l'àvia i la tieta era cuinar allò que els subministrava el mateix exèrcit, o que guanyaven fent alguna feina per a la gent del poble, o perquè la cosa encara estava prou organitzada i rebien un paquet de casa. En el meu record, una sardinada que van fer al menjador de casa els avis i que va acabar amb males

COL·LECCIÓ ANTONI VILÀ. ARXIU MUNICIPAL DE CALDES DE MALAVELLA

>> *Milicians a Caldes de Malavella.*

cares. Els nois, que no sé de quina part d'Espanya eren, tenien el costum –el mal costum– de llançar les espines de les sardines sota la taula, i això va escandalitzar la tieta, que els va esbrincar de mala manera davant la sorpresa de tots plegats, ja que era una pràctica tan habitual que mai no se'ls hauria acudit que podia molestar. La sang, però, no va arribar al riu. Un altre dia hi van tornar, però les espines ja van anar a parar al plat que els havien reservat. Amb tot, però, la tieta, quan va veure que feien córrer el porró més del compte, els va dir que si bevien tant acabarien parlant en castellà: una dita corrent, llavors, entre nosaltres, però tot seguit es va adonar que l'havia vessada perquè el castellà era, precisament, la llengua que parlaven tots aquells nois, que procedien de Múrcia.

La desbandada republicana

Ho he explicat en algun altre lloc però hi tornaré perquè em va impressionar tant, que sembla que m'hi trobi: un dia de primers de febrer del trenta-nou, en plena desbandada de l'exèrcit republicà, van arribar a casa, als afores del poble, dos soldats cansats i famèlics als quals, en resposta a la seva petició d'ajuda, les dones de la casa van oferir un plat de fari-netes de blat de moro ben calentes, amanides amb un raig d'oli de vés a saber què i unes fulles de col bullides. Aquella menja insípida va refer l'ànim dels dos xicots, que ens ho van agrair amb unes paraules que mai més no he oblidat: «Gràcies! Ara ja tenim prou empena per arribar a la frontera!». I els

en faltaven, encara, de quilòmetres per fer a peu...! Uns anys després la mare em va confessar que aquell acte no va ser innocent: tant ella com la tieta havien invocat els déus per si, en un altre indret de la pell de brau alguna persona de bona fe era capaç de posar un plat a taula a l'oncle o al pare, dels quals feia setmanes que no en sabíem res. Certament, tots dos van sobreviure gràcies, també, a la generositat de desconeguts. L'oncle, quaranta anys després, va tornar un dia a Àvila, on va poder abraçar unes noies –unes àvies que acusaven el pas inexorable del temps– gràcies a les quals també havia menjat en més d'una ocasió. I el pare –els pares– i jo mateix vam mantenir durant força temps el

Una d'aquelles refugiades, una noia que tothom sabia que era jueva, amb una copa de xampany a la mà, s'agafava al braç del seu ballador

contacte amb una noia de Mollerussa que més tard es va fer monja: era la filla de la casa on el pare anava a treure el ventre de pena de tant en tant.

El dia que els *nacionals* van alliberar Caldes, segons ells, o que els feixistes ens van ocupar, que dèiem nosaltres, ens estàvem a la cuina, contra la paret, embolicats en matalassos per si queia alguna bomba capaç d'ensorrar la casa. L'avi sempre portava a la butxaca de l'armilla un tronquet molt dur que es posava entre les dents per evitar que una explosió li rebentés els timpans. De sobte, la porta es va obrir d'una empena i va aparèixer un soldat italià armat fins a les dents que va escorcollar la casa buscant homes en edat militar, no fos cas que amaguéssim algun fugitiu. Aviat ens va deixar estar perquè ni l'avi, ni un cosí que tenia quatre o cinc anys més que jo, ni jo mateix, que encara no n'havia complert set, no oferíem el perfil adequat.

Un altre ús dels balnearis

Si durant la Guerra Civil les instal·lacions de Vichy Catalán van servir d'hospital per als soldats republicans malalts i ferits, més endavant, en plena guerra mundial, igual que els balnearis Prats i Soler –aquest últim enderrocat ja fa uns anys–, van acollir refugiats de procedències ben diverses. Primer van ser francesos, anglesos i canadencs –algun d'ells, jueu, per més que ho dissimulés–, supervivents d'un vaixell enfonsat a tocar la Costa Brava. La relació entre aquells refugiats, la majoria gent de carrera i civilitzada, i la gent del poble va ser molt cordial. Per fer esport, ells mateixos van construir en un camp obert la primera pista de bàsquet que hi va haver al poble, i moltes noies es van fer la il·lusió que algun dia canviarien els aires de la Selva per París, Liverpool o Toronto, però no es va produir cap aparellament definitiu. Sempre que intento evocar aquella època recordo una tarda d'estiu, a entrada de fosc, quan, a la sortida del cinema dels diumenges a la tarda, la tieta i jo entràvem al Casino habilitat com a sala de ball. Era l'hora de plegar i una d'aquelles refugiades, una noia que tothom sabia que era jueva, amb una copa de xampany a la mà, s'agafava al braç del seu ballador, un jove que

al cap dels anys va ser empresari d'un parell de sales de festa de la plaça Reial barcelonina, i demanava a l'orquestrina -Els Jadris, potser?- que no plegués: «Otro tango, porr favorrr!».

Ben aviat, quan es va capgirar el sentit de la guerra i l'Eix -Alemanya, Itàlia i Japó- va anar de capa caiguda, els supervivents que van omplir els balnearis -tots homes- van ser italians, uns mariners que no deixaven res per verd i que haurien perseguit una escombria si hagués portat faldilles. Quan algú va recórrer a la Guàrdia Civil perquè actués contra l'espagueti que empaitava una muller melindrosa que es deixava estimar, el sergent li va recomanar que, si l'enxampava *in fraganti*, li fes una cara nova, cosa que va indignar el marit ofès, que creia que la pròpia era massa bonica. L'altre, llavors, li va replicar: «¡Amigo, los cuernos adorman!»), una frase que va fer les delícies del poble, ja que el bocamoll del marit no es va estar d'explicar-ho a tothom que el volia escoltar.

Més de quaranta anys després, en un tren que em portava a l'Empordà, van pujar a Caldes una colla de noies i nois que anaven a l'institut, a Girona. No em va costar d'entrar-hi en conversa per saber coses del poble i de persones de la meva edat a les quals havia perdut la pista. Algun d'aquells vailets era el nét o nebot d'algun antic amic. Quina sorpresa! Ni un d'aquells joves no tenia ni idea que als tres balnearis hi havia hagut ferits de guerra ni refugiats estrangers, ja que els seus pares i avis no els havien parlat mai d'una època que a mi encara em neguiteja. Viure al dia? Incomunicació? Indiferència? No ho sé. Potser una amnèsia voluntària, un silenci total provocat per les ganes de girar full i d'oblidar un passat amarg.

En més d'una ocasió he expressat la meva confusió per aquest oblit, però el desconcert ha crescut quan he tingut proves de la meva ignorància en un afer paral·lel. I això m'obliga a confessar que no tenia ni idea d'un fet que també va passar al meu poble i que fa un parell d'anys m'ha revelat un treball de Jordi Finestres a la revista *Sapiens*: l'estada, entre els anys quaranta-quatre i quaranta-sis, d'un nombrós contingent de personalitats nazis, protegides pel govern de Franco i que, mig d'amagat, i de

COL·LECCIÓ ANTONI VILA. ARXIU MUNICIPAL DE CALDES DE MALAVELLA

>> Estació de tren de Caldes de Malavella, durant la guerra civil.

vegades amb els britànics fent la vista grossa, hi vivien amb la família preparant el trànsit cap a l'Argentina. Tot i que figuraven a les llistes prioritàries dels aliats per ser extradits, sembla que, acabada la guerra, només va ser repatriat Ernst Hammes.(1) La revista ens explica que era «Oficial i agent, antic cap de la Gestapo a Espanya. Més tard, fou un dels caps a l'Estat de la Werwolf, una organització clandestina de resistència nazi que va cometre nombrosos atemptats després de la derrota a la guerra. Repatriat pels aliats el febrer de 1946». A més, inclou una fitxa breu de vint-i-quatre refugiats nazis declarats criminals de guerra. Com pot ser, em pregunto ara, que no me n'hagués adonat, ni, sobretot, que no n'hagués sentit parlar durant els estius sencers que vaig passar al poble? A Caldes, que en aquella època no arribava als dos mil habitants, s'hi havia de notar per força la presència d'aquells alemanys. Encara que jo només tingués dotze o tretze anys i que no fos tan tafaer, ¿com va ser que no me'ls trobés pels carrers,

que em passessin desapercebuts?, qui me'ls va amagar?, per què no vaig sentir mai que algú en parlés llavors o més tard? No entenc com va ser que, tot i freqüentar la casa d'un oncle, que era el secretari de l'Ajuntament, no hagués sentit mai cap paraula al respecte. Incompreensible!

Llegeixo que els que hi van perdre més van ser els amos dels balnearis Vichy Catalán, Prats, Soler, de la Fonda Fabrellas i els propietaris d'algun xalet. Tots plegats es van quedar sense cobrar perquè el Ministerio de Asuntos Exteriores, que els havia forçat a acollir aquells sinistres estadants, va dissimular cada vegada que rebia alguna reclamació en relació amb la manutenció i els lloguers.

Ara entenc que una mena de pacte de silenci tàcit entre tota la població de més edat ha fet ignorar als joves l'estada de tants estrangers al poble durant i després de la guerra. I com no ho he d'entendre si jo mateix, que hi vaig viure els estius, no en sabia res, d'aquells nazis?

Joaquim Carbó és escriptor.

Nota

1. Hammes és un dels personatges de la novel·la *L'herència de Horst*, de Teresa Roig (Editorial Alisis, Barcelona, novembre de 2007), algunes escenes de la qual passen a Caldes de Malavella.

Ni un d'aquells joves de Caldes no tenia ni idea que als tres balnearis hi havia hagut ferits de guerra i refugiats estrangers